

Johanna Mäki-Havulinna ja Kristiina Kydén

Oppilaan tuki I

Käytännön vinkkejä parempaan oppilaantuntemukseen ja
opettaja-oppilas -vuorovaikutukseen

OPPILAAN TUKI I

Käytännön vinkkejä parempaan oppilaantuntemukseen ja opettaja-oppilas vuorovaikutukseen

Johanna Mäki-Havulinna
Kristiina Kydén

OPPILAAN TUKI I

**Käytännön vinkkejä parempaan oppilaantuntemukseen
ja opettaja-oppilas -vuorovaikutukseen**

Oppimisen käytännön tuki - Lobelia ry

Kustantaja: Oppimisen käytännön tuki - Lobelia ry, Lempäälä

oppimisentuki.lobelia@gmail.com

Toimitus: Johanna Mäki-Havulinna, Kristiina Kydén

Kansi: Kristiina Kydén

Taitto: Oppimisen käytännön tuki ry – Lobelia ry

© 2020 Tekijät ja Oppimisen käytännön tuki – Lobelia ry

Oppimisen käytännön tuki - Lobelia ry 2020

1. painos

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijän oikeuslain mukaisesti kielletty. Liitteiden, kaavioiden ja käsitekarttojen kopiointi on sallittu paitsi kaupallisiin tarkoituksiin.

ISBN978-952-69479-0-7(nid.)

ISBN 978-952-69479-1-4 (PDF)

Valmistaja: BoD – Books of on Demand, Norderstedt, Saksa

SISÄLLYS

ALKUSANAT	7
I OPPILAS TARVITSEE TAVALLISTA ENEMMÄN TUKEA	9
Yleinen tuki	13
Eriyttäminen	14
Tukiopetus	15
Osa-aikainen erityisopetus	16
Painoalueet ja tehostettu tuki	17
Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja erityinen tuki	19
II OPPILAANTUNTEMUS	20
Neljä lähestymistapaa oppilaantuntemukseen	20
Kohtaaminen	21
Kysyminen	22
Kuunteleminen	23
Keskusteleminen	23
III OPETTAJA – OPPILAS -VUOROVAIKUTUS	26
Turvallinen ilmapiiri	26
Emotionaalinen ja tiedollinen tuki	28
Ristiriitatilanteet	30
LÄHTEET	37
LIITTEET	
Liite 1 Muistiopohja opettajalle 1	39
Liite 2 Muistiopohja opettajalle 2	40
Liite 3 Pedagoginen arvio	41
Liite 4 Oppimissuunnitelma	45
Liite 5 Pedagoginen selvitys	47
Liite 6 HOJKS	49
Liite 7 Harjoitus keskustelun tueksi	51

ALKUSANAT

Oppilaan tuki I on suunnattu erityisesti yläkoulun opettajille, mutta siitä on varmasti iloa myös alakoulun ja toisen asteen ammattilaisille. Se on matka oppilaan tukemisen arkeen. Tekijöiden vuosien kokemus ja ns. hiljainen tieto hyödynnetään kirjan näkökulmissa lainsäädäntö mukaan lukien. Kirjassa käsitellään asioita erityisesti käytännön näkökulmasta. Lähtökohtana on opettajan arki ja laadukas peruspedagogiikka, jota opettaja toteuttaa käytettävissä olevilla resursseillaan. Kirja antaa vinkkejä oman ajattelun jäsentämiseen, pedagogisen tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Opetusala on jatkuvassa muutoksessa erilaisine vaatimuksineen, mikä saattaa hämmentää opettajan käsitystä alan perustuksesta. Tässä kirjassa korostetaan juuri perustuksen merkitystä. Perustuksen tavoitteellinen toteuttaminen mahdollistaa onnistuneet oppimis- ja opettamiskokemukset sekä innovatiiviset kokeilut.

Vuoden 2014 opetussuunnitelman tavoitteet ja vaatimukset ovat tavoiteltavia ja oppilaan edun mukaisia. Uudistuksien ja velvoittavien työtehtävien keskellä on tärkeää vetää syvään henkeä ja miettiä, **mikä kouluyhteisössä on tärkeää**. Opetussuunnitelmat muuttuvat. Ne kertovat siitä, mitä kulloinkin pidetään yhteiskunnassa tärkeänä ja millaisilla tuen muodoilla oppilaita pyritään auttamaan. Kirjoittajat ovat vahvasti sitä mieltä, että hyvä oppilaantuntemus ja opettaja-oppilas -vuorovaikutus on yksi tärkeimmistä tekijöistä opettajan kohdatessa oppimistilanteissa oppilaansa. Nämä ovat lähtökohtia oppilaan tukemiseen oppimisessa, työskentelyssä ja käyttäytymisessä tai kun ohjataan oppilasta ottamaan vastuuta omasta koulunkäynnistään. Toinen kirjan tekijöistä, Johanna Mäki-Havulinna, perehtyi väitöskirjassaan opettaja-oppilas -vuorovaikutukseen. Tutkimuksen tärkeimpiä tuloksia on huomio siitä, miten suuri merkitys opettajan vuorovaikutustaidoilla on opetuksen laatuun ja omaan opettajuuteen.

Oppilaan tuki I -kirjassa esitellään pääkohdat oppilaalle peruskoulussa annettavasta kolmiportaisesta tuesta. Tuen suunnittelun lähtökohtana on oppilaantuntemus ja opettaja-oppilas -vuorovaikutus. Kirjan ajatuksena on, että kun nämä ovat hallussa, tuki pystytään kohdistamaan tehokkaasti.

Ensimmäisessä luvussa käydään läpi peruskoulun tuen muotoja yleisellä tasolla. Lukuun on liitetty kaksi valmista ja kopioitavaa muistiopohjaa opettajan muistiinpanoja varten. Luku sisältää myös liitteitä, joissa on ohjeita ja ehdotuksia pedagogisten asiakirjojen sisältöjen laatimiseen. Toisessa luvussa tarkastellaan oppilaantuntemusta neljän lähestymistavan kautta. Ajatuksena on antaa ideoita parempaan oppilaantuntemukseen.

Luvussa kolme tarkastellaan sitä, miten ryhmään luodaan hyvää ilmapiiriä, annetaan oppilaalle tiedollista ja emotionaalista tukea sekä hoidetaan rakentavasti ristiriitatilanteita.

Kirjassa **Oppilaan tuki II** käsitellään keskeisiä tuen muotoja yksityiskohtaisemmin ja perehdytään peruspedagogiikan näkökulmasta tuen antamiseen oppimisessa. Kirja ilmestyy syksyllä 2020.

I OPPILAS TARVITSEE TAVALLISTA ENEMMÄN TUKEA

Laadukkaan perusopetuksen lähtökohtana on ehkäistä jo ennakolta oppilaan oppimisen ja koulukäynnin vaikeuksia. Asiasisältöihin ohjaamisen ja niiden opettamisen lisäksi on otettava mukaan erilaisia tukimuotoja. Vuoden 2014 opetussuunnitelma ohjaa käyttämään tukitoimia, jotka valitaan oppilaan ja oppilasryhmien tarpeiden mukaan. Keskeisiä asioita ovat oppiaineisiin liittyvä tukeminen, oppilaiden ohjaus omien vahvuuksien ja haasteiden tiedostamiseen ja hyödyntämiseen, erilaisten oppimisen tapojen käyttäminen ja työvälineiden tuominen oppimiseen. Lisäksi korostuu oppilas-opettaja ja oppilaiden välinen vuorovaikutus. Opetussuunnitelmassa painotetaan eriyttämistä, tukiopetusta, opettajien ja muun henkilökunnan yhteistyötä sekä erilaisia opetusjärjestelyjä, kuten opetusryhmien muuntelua. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 61-62.)

Lähtökohtana on **oppilaan kokonaisvaltainen tukeminen**. Oppiaineen opettamisen lisäksi on ohjattava siis myös kohti itsetuntemusta ja itseilmaisua sekä autettava oppilasta löytämään hänelle parhaiten soveltuvia oppimisen tapoja. On tärkeää huomioida, että tukea suunniteltaessa annetaan oppilaalle tarvittaessa myös erilaisia tapoja osaamisensa näyttämiseen. Opettajan ja oppilaan välinen hyvä vuorovaikutus luo yhteisöön ja oppilasryhmiin myönteistä ilmapiiriä ja auttaa usein myös ongelmien ja ristiriitojen ratkaisemisessa. Hyvä vuorovaikutus, oppilaantuntemus ja erilaisuuden huomioon ottaminen on hyvä maaperä oppimiselle.

”Laadukas perusopetus on perusta oppilaan oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi opetusta eriyttämällä, opettajien keskinäisellä sekä muun henkilöstön yhteistyöllä, ohjauksella sekä opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen oppilaan tarpeet.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 63.)

Jotta opettaja kykenee varhaisessa vaiheessa tunnistamaan oppilaidensa tuen tarpeet, on tärkeää, että hän **tuntee oppilaansa** oppimistaustoineen ja kehityseroineen. Kun tuen tarve on ilmeinen, voidaan kysyä, millaisin keinoin oppilasta tuetaan. Erilaista tukea on paljon ja joskus oikeanlaisen tuen löytäminen voi olla haastavaa. On hyvä merkitä se, mitä tukea oppilas on saanut ja mikä vaikutus sillä on ollut hänen opiskeluunsa. Jos annettu tuki ei ole ollut riittävää tai se on ollut vääränlaista, mietitään asiaa uudelleen. Tähän prosessiin on hyödyllistä ottaa mukaan myös huoltajat. Keskeisiä tuen muotoja ovat

eriyttäminen, tukiovetus, osa-aikainen erityisopetus, painoalueet ja yksilöllistäminen. Painoalueet edellyttävät tehostettuun tukeen siirtymistä, oppiaineen yksilöllistäminen hallinnollista päätöstä ja erityiseen tukeen siirtymistä.

Kollegiaalisessa yhteistyössä on hyvä dokumentoida palavereissa ja yhteisissä keskusteluissa ilmennyt oppilaan tilanne ja tuen tarve ja tuen antajat. Samalla tämä dokumentointi toimii opettajalle muistiona oppilaan tilanteesta. Kirjan liitteet yksi ja kaksi on tarkoitettu opettajan työskentelyn ja dokumentoinnin avuksi. Niitä voi käyttää kaikkien oppilaiden kohdalla tai vain tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tuen pohtimiseen ja merkitsemiseen. (Liitteet 1 ja 2)

Tuen kartoittamisen dokumentoinnin tulee palvella opettajan työskentelyä eikä niihin tarvitse sisällyttää liikaa asiaa. Viralliset tuen lomakkeet ovat eri asia. Tämän kirjan muistiopohjissa on tilaa vain lyhyille muistiinpanoille, ja liitteessä kaksi on lisäksi ehdotettu joitakin keskeisiä tuen muotoja, siihen voi merkitä jo annetun tuen vaikuttavuus ja lisätuen tarve. Liitteen yksi lomakkeessa on tilaa yhden oppilaan tuen merkitsemiseen, kun taas liitteessä kaksi on mahdollista merkitä allekkain useamman oppilaan tuki. Seuraavassa on esimerkki tämän lomakkeen käytöstä. Esimerkissä oppilas MM saa yleistä tukea, kun taas oppilas SK siirtyy tehostettuun tukeen.

Muistiopohja opettajalle 2. Oppilaan tukilomake. Esimerkki lomakkeen käytöstä.

OPPILAAN NIMI JA LUOKKA	HAASTEET / ANNETTU TUKI	LISÄTUEN TARVE
M.... M..... 8 lk	Vaikea luki / saanut tukiovetusta englannissa ja äidinkielessä n. 1 h/vko.	Kielten kokeet ja reaaliaineiden projektit: - lisääaikaa, kokeet erityisopetuksessa - tarkistetaan, että on ymmärtänyt tehtävänannot
S... K... / 8 lk	Keskittyminen ruotsin tunneilla. Keskusteltu oppilaan ja huoltajan kanssa 22.3. Eriytetään sisältöjä. Laadittu pedagog. arvio. SK kokee myös matematiikan ja fysiikan vaikeina oppiaineina.	Ruotsiin painoalueet. Laaditaan oppimissuunnitelma. Keskustellaan tukitoimista matematiikan ja fysiikanopettajien kanssa. Tukiovetusta?

Iloa oppimiseen - Mielenkiintoinen matka oppilaan tukemisen arkeen!

Opettajien työtehtävät ovat lisääntyneet ja samalla opetuksen resurssit ovat vähentyneet. Viranomais määräykset ja peruskoulun jatkuva uudistuminen tuovat opettajan arkeen haasteita. Tilanne on kuormittava, jos perusopetuksen ihannemallit kohtaavat opettajan vaikeassa tilanteessa, jossa koulujen sisäilmaongelmat, ahtaat luokkahuoneet, ainainen kiire ja työn paljous ovat opettajan todellista arkea. Toisaalta opettaja pärjää arjessa, kun hänellä on vahva ammatti-identiteetti ja selkeä näkemys omasta tehtävästään oppilaiden parissa. Hänelle jää voimavaroja vahvistaa osaamistaan, ja hän voi kokea koulun arjen vaikeuksistaan huolimatta mielekkäänä. Oppilaan tuki I on tarkoitettu tukemaan opettajaa juuri näissä arjen haasteissa opettajan asiantuntijuutta ja opettajuutta arvostaen.

Oppilaan tuki I -kirjassa kaksi erityisopettajaa jakaa vuosien varrella karttuneita kokemuksiaan erityisesti yläkoulun näkökulmasta käsin. Toinen kirjan tekijöistä, Johanna Mäki-Havulinna, perehtyi väitöskirjassaan opettaja-oppilas -vuorovaikutukseen. Tutkimuksen tärkeimpiä tuloksia oli huomio siitä, miten suuri merkitys opettajan vuorovaikutustaidoilla on opetuksen laatuun ja omaan opettajuuteen. Tämä ajatus on ollut lähtökohtana ideoitaessa Oppilaan tuki I -kirjan teemoja. Kirjassa esitellään pääkohdat oppilaalle peruskoulussa annettavasta kolmiportaisesta tuesta. Tuen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaantuntemus ja opettaja-oppilas -vuorovaikutus. Tuki pystytään kohdistamaan tehokkaasti, kun nämä kaksi osa-aluetta ovat opettajan hallussa.

Kirjassa Oppilaan tuki II käsitellään keskeisiä tuen muotoja yksityiskohtaisemmin ja perehdytään peruspedagogiikan näkökulmasta tuen antamiseen oppimisessa. Kirja ilmestyy syksyllä 2020. Kirjan kustantajana on Oppimisen käytännön tuki - Lobelia ry.

